

Наталя Никифорова

- Маріупольський державний університет
- Доцент Кафедри практичної психології
- Кандидат історичних наук
- Доцент
- n.nykyforenko@mdu.in.ua
- 0000-0003-1203-4681

Роль соціологічного супроводу в адаптації вступників з тимчасово окупованих територій до навчання у закладах вищої освіти України

▪ вступники ▪ абітурієнти ▪ здобувачі ▪ заклад вищої освіти ▪ тимчасово окуповані території України ▪ соціологічний супровід ▪ опитування

По мірі інтеграції системи вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти соціологічний супровід освітньої діяльності у вітчизняних університетах набуває все більшого розвитку. Моніторинг освітніх потреб здобувачів, з'ясування їхньої задоволеності освітнім процесом у цілому, якістю викладання освітніх компонент у межах освітніх програм, на основі офлайн чи онлайн анкетувань, вже є усталеними практиками в системах внутрішнього забезпечення якості освіти вітчизняних ЗВО.

Однією з категорій здобувачів, яка потребує значного сприяння в адаптації до навчання в українських ЗВО, є вступники з анексованого Криму та з тимчасово окупованих росією у 2014 році територій Донецької та Луганської областей (далі — ТОТ). Від 2016 року молодь з ТОТ отримала можливість спрощеного вступу до ЗВО України за квотою-2 через освітні центри «Донбас-Україна» та «Крим-Україна». Щоправда, охоплення українською вищою освітою такої молоді протягом 2016-2021 років лишалось незначним й сягало не більше 8% за рік. У 2021 році, при спостереженні загальної позитивної динаміки, до українських ЗВО вступило лише 2083 абітурієнта з ТОТ (Адамович, [2021](#)). За даними опитування «Вступна кампанія-2021: досягнення та перешкоди», здійсненого фондом «Відкрита політика» у вересні-жовтні 2021 року (n=262 респонденти), основні труднощі вступу абітурієнтів з ТОТ були пов'язані з недостатнім рівнем знань української мови й обмеженнями при перетині лінії розмежування з боку влади псевдореспублік «ДНР» та «ЛНР». Більшість вступників з ТОТ зазначили, що потребують психологічної підтримки після переїзду до України, адже з роками

життя в ТОТ стало істотно відрізнятися від українських реалій (Фонд «Відкрита політика», [2021](#); МОН України, [2021](#)).

Соціологічне дослідження, проведене у м. Маріуполь у червні 2020 року за підтримки Фонду Конрада Аденауера групою дослідників Донецького державного університету управління (до складу якої входив автор), яке ґрунтувалось на 17-ти глибоких інтерв'ю зі вступниками з ТОТ, засвідчило низку відмінностей у думках, звичках, цінностях молоді на тимчасово-окупованих територіях Донецької області, пов'язаних з відтворення там економічних реалій та способу життя пізньорадянської доби. На ТОТ молодь роками живе в атмосфері закритості й страху, обмежень особистої свободи, перебуває під потужним ідеологічним впливом. За таких умов молоді люди мають глибоку емоційну прив'язаність до своїх родин, до «малої батьківщини», що пояснює їхнє прагнення продовжувати підтримувати тісні зв'язки з окупованими територіями. Усвідомлюючи негативний вплив військових дій і суспільно-політичних трансформацій на ТОТ на їхнє життя — економічний занепад, безробіття, низьку оплату праці, тіньовий характер зайнятості, зубожіння населення, звуження номенклатури сфери послуг, високу вартість продуктів та товарів, примітивізація дозвіллевих практик тощо — молоді люди, тим не менш, є схильними до певного толерування існуючої ситуації, а також — до толерування колабораційної діяльності мешканців ТОТ (наприклад, працевлаштування у силові квазідержавні структури). При проведенні «кількісних» опитувань подібна інформація здебільшого лишається латентною, що обмежує можливості сприяння налагодженню ефективної комунікації та взаємодії в освітньому середовищі, вчасного реагування на ризики виникнення конфліктів.

В умовах повномасштабної російської агресії у 2022 році Український Уряд створив можливості спрощеного вступу не лише для молоді з ТОТ, а й з особливо небезпечних територій. У результаті, на місця державного (регіонального) замовлення за квотою-2, вступило 15 242 особи (МОН України, [2022](#)). Головним чином, це вступники з нещодавно окупованих, деокупованих територій чи з зони активних бойових дій, які пережили важкі травмуючі події війни, потребують допомоги у стабілізації емоційного стану, чутливого підходу в комунікації.

«Якісні» соціологічні методи є складнішими у застосуванні й обробленні даних, вимагають спеціальних навичок і значних витрат часу, гарантій безпеки, суворого дотримання конфіденційності, але саме вони є придатними для досліджень серед важкодоступних соціальних груп (до яких належить і молодь з ТОТ), для опосередкованого отримання інформації, яка є табуованою з політичних чи ідеологічних міркувань або «витискується» зі свідомості як психологічно дискомфортна чи небажана. Студентоцентризм, з його концентрацією на особистісних характеристиках, здібностях, інтересах, потребах, індивідуальному досвіді здобувачів, вимагає від ЗВО більшого врахування диференціації адресної аудиторії при проведенні опитувань, й відповідно — урізноманітнення методик й вдосконалення процедур опитування задля забезпечення актуальності, валідності

та надійності даних, що збираються, а також — задля зростання рівня
вмотивованості здобувачів щодо участі в соціологічних дослідженнях.

Список використаних джерел

- Адамович, Н. (2021, 6 грудня). *Втрачені агенти змін: чи справді Україна робить усе для залучення абітурієнтів з ТОТ*. ZMINA. <https://zmina.info/articles/vtracheni-agenty-zmin-chy-spravdi-ukrayina-robyt-vse-dlya-zaluchennya-abituriyentiv-z-tot/>
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 3 листопада). *Презентовано результати опитування здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму щодо вступної кампанії 2021 року*. <https://mon.gov.ua/ua/news/prezentovano-rezultati-opituvannya-zdobuvachiv-osviti-z-timchasovo-okupovanih-teritorij-donbasu-ta-krimu-shodo-vstupnoyi-kampaniyi-2021-roku>
- Міністерство освіти і науки України. (2022, 30 серпня). *Вступ-2022: понад 15 тис. вступників зараховано до закладів освіти за квотою-2*. <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2022-ponad-15-tis-vstupnikiv-zarahovano-do-zakladiv-osviti-za-kvotoyu-2>
- Фонд «Відкрита політика». (2021). *Вступна кампанія-2021: досягнення і перешкоди. Результати соціологічного опитування*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/11/03/Prezent.preskonf.3.11.2021.USAID.pdf>